

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

1

שיחה ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • יום רביעי י"ב אד"א תשע"א

'הלכות תלמוד תורה' ו'הלכות תשובה', כיצד צריכה להיות התנהגות האדם בצורה נורמאלית) וכך הם דברי הרמב"ם במורה נבוכים שהעתיק הרמ"א:

"שיווייטי השם לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כשיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדיבורו במושב המלך, כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו כמו שנאמר אם ייסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום השם מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד", עכ"ד.

למדים אנו, שצריך לזכור בכל רגע את ההשגחה, שיש למעלה מי שרואה את מה שהוא עושה, וכמו שאמרו (אבות ב, א) דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים, בכל דיבור ומעשה צריכים לזכור את זה שיש מי שרואה אותנו, מלך מלכי המלכים שאני מפחד ממנו, ואני גם אוהב אותו שהוא דואג לכל מחסורי, לא רק הדיבורים והמעשים אלא גם המחשבות צריכות להיות באופן זה, אלא שיותר קשה לאדם לשלוט על מחשבותיו מאשר על מעשיו ודיבוריו.

ועל הנהגה כזאת כתב הרמ"א שהיא "כלל גדול במעלות הצדיקים", צדיקים הם אלו שמתנהגים בהתנהגות צודקת לפי הדין (צדיקים זו דרגה הפחותה מישרים, כמו שמבואר בריש פ"ו דאבות ומכשרתו להיות צדיק וחסיד וישר וכו' - שהוזכר צדיק לפני ישר), וההתנהגות הצודקת שצריכה להיות היא לזכור את ההשגחה בכל מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו, חיים כאלו הם חיים אחרים לגמרי.

והדברים שכתב הרמ"א מדברי הרמב"ם במורה נבוכים, מבוארים הם בקיצור גם בשערי תשובה לרבינו יונה (ג, כז) שכתב: "מן האזהרות התלויות בלב הישמר לך פן תשכח את השם אלוקיך - הוזהרנו בזה לזכור את השם יתברך בכל עת", ע"כ. וצריכים אנו להבין כיצד אפשר לקיים זאת לזכור את השם יתברך בכל עת? היש בכוח האדם להיות מרוכז כל הזמן במחשבה אחת של זכירת השם? הרי המחשבות כמעט ואינם בשליטת האדם, וזה נגד הטבע והמציאות לחשוב כל הזמן את אותה מחשבה, ונדמה שאין זה אפשרי לעשות זאת.

יש אנשים בעלי כוחות גדולים מאד, שיש להם כישרונות מיוחדים להצליח בתורה מתוך שמחת התורה, ויש להם מידות טובות שיכולים לעשות מעשי חסד מופלאים מתוך אהבת חסד, ויש להם גם יראת שמים שיכולים להתפלל מתוך שמחת העבודה, ומתחשק להם להשתמש בכל הכוחות והמעלות שיש להם, אבל למעשה הם לא יודעים את הדרך כיצד לעשות זאת, ואינם מוציאים לפועל את כל מה שהם יכולים, והמעשים אינם מתאימים לפי מה שהם, כי אינם יודעים כיצד להשתמש בכוחותיהם.

יש כאלה שבמשך הזמן מתייאשים ומשלימים עם מצבם, שאינם יודעים כיצד להשתמש בפועל עם כוחותיהם, ופונים לעסוק בדברים אחרים שאינם של תורה, עבודה וחסד, ויש גם כאלה שמחמת הייאוש הם נשברים ולא שמחים בחלקם, שכך הטבע, אדם שהוא בעל מידות טובות, המידות הטובות דורשות ממנו להשתמש בהם, ואם אינו מתנהג על פי המידות הטובות הוא מרגיש שהוא לא בסדר.

לכן, כדי לקבל הדרכה כיצד להוציא לפועל את הכוחות, כל אחד ואחד צריך לעשות לעצמו רב, וכמאמרם (אבות א, ו) "עשה לך רב", וידוע שהחפץ חיים עשה לעצמו רב, ונסע לגרודנא לקבל דרך בעבודת השם מרבי נחומקה הורודנער (שהיה שמש), ודאי לא מפני שחשב כי הוא עתיד להיות מפורסם בכל העולם, אלא בכדי לדעת את דרך התורה איך להיות כמו שצריך, לצאת ידי חובתו לעשות רצון השם, כדי שיהיה בן העולם הבא.

אבל גם אם אין לאדם רב, עליו לקחת את השולחן ערוך לרב, וידוע מה שאומרים שמלבד ארבעת חלקי השולחן ערוך הידועים יש גם חלק חמישי שאותו כל אחד צריך להבין מעצמו, והגה"צ ר"א לאפיאן צ"ל התבטא פעם ואמר כי הוא אוהז עדיין באמצע קיומו של הסעיף הראשון בשולחן ערוך אורח חיים.

מהו הסעיף הראשון בשולחן ערוך?

יש לנו את דברי המחבר והרמ"א, המחבר כתב "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר", והיינו לקום בזריזות לתפילה. והרמ"א הביא מדברי הרמב"ם במורה נבוכים (גם ביד החזקה יש דברי חיזוק חשובים, 'הלכות יסודי התורה' מה זה אמונה, 'הלכות דעות' מה זה מידות טובות, וכן

שהיה כבן שהוא מתחטא לפני אביו, לכן היה מותר לו לבקש מהקב"ה בקשות כאלה, שרק בן יכול להתחנן ולהפציר באביו בצורה כזאת, אבל אדם אחר שיבקש כך יהיה חצוף ומורד במלכות, וכי אתה בן? ואם בן אתה איה היא האהבה? הרי יש אהבה וכבוד של הבן לאביו, והיכן רואים את האהבה בהתנהגותך?

לכן אם רוצים להתעורר מזכירת השם יתברך, צריכים לחזור ולשנן שהקב"ה הוא אדון הכל, שזוהי כוונת שם אל"ף דל"ת וגם שם הוי"ה בקריאתו, וכל פעם שמזכירים את השם אפשר להתעורר לזה, ויש לפרש שזהו מה שאמרו (מנחות מג, ב) שחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר (דברים י, יב) "ועתה ישראל מה השם אלוקיך שואל מעימך כי אם ליראה" - אל תיקרי מה אלא מאה, וצריך ביאור כיצד המאה ברכות עושים יראת שמים? אכן הביאור בזה, שאם שומעים את מה שאומרים 'ברוך אתה השם' - אתה הוא האדון ואני העבד, אם אדם חוזר ומזכיר לעצמו מאה פעמים ביום 'אני עבד', שיזכור ולא ישכח את זה, ממילא הוא נהיה עבד.

וידוע שמרן הגרי"ז זצ"ל היה מקפיד על אמירת מאה ברכות בכל יום, ובשבת שיש פחות ברכות בתפילה היה עושה חשבון לעצמו להשלים בברכות הנהנין על פירות, ומעשה היה בשבת אחת שביקש שיכינו לו פירות, ואחרי תפילת מנחה אמר שכבר אינו צריך לזה, מפני שקיבל עלייה לתורה במנחה, והשלים כבר בזה את שתי הברכות למניין מאה ברכות, לכן אינו צריך את הפירות, כי אצלו הפרי היה בשביל הברכה, לא הברכה בשביל הפרי, חיים כאלה!

למדנו, כי הדרך היא על ידי 'עשה לך רב', ויש גם שולחן ערוך, שהשולחן ערוך החמישי הוא לחשוב כיצד מקיימים את הסעיף הראשון באורח חיים, כמו שהיה עושה מרן המשגיח זצ"ל, עם יישוב הדעת, לחשוב מה אני מחויב לעשות עכשיו, ודאי אין זה פשוט ודרגה גבוהה היא, אבל אפשר להתקדם בזה, אינני אומר בתור תוכחה או הדרכה אלא בתור לימוד, שכך אפשר לעשות.

ושמעתי פעם שבירכו חתן במסיבת התנאים שלו, תהיה מה שאתה יכול להיות - אתה יכול! ומה שאתה צריך להיות - זה גם כדאי לך, ומה שאתה חייב להיות - אתה גם מוכרח לעשות כך, אחרת, אם לא תעשה כך, זה לא טוב בשבילך, ורק על ידי שאדם עושה את הדברים האלו, שייך להיות מאושר - 'אשריך בעולם הזה'. וכפי שהקדמתי שכל אחד יש לו כישרונות וכוחות מיוחדים, ואם רק ירצה יוכל למצוא את הדרכים להשתמש בהם ויצליח בעזרת השם.

נדבת ידידינו החפץ בעילום שמו
לעילוי נשמת אימו ע"ה

להערות, תרומות והנצחות - 0527600485

וכדי להבין זאת עלינו לפרש תחילה מה היא זכירת השם יתברך, ממה שמבואר בשני מקומות בדברי רבינו יונה. הא' בתחילת השער השני, כהקדמה לדרכים המעוררות לתשובה, כתב רבינו יונה, שהדבר הטוב ביותר הוא שיתעורר אדם לתשובה מעצמו - ללא סיבה חיצונית - על ידי זכירת הקב"ה, וזה לשונו:

"ויותר מהמה בני היוהר לשוב בכל יום ונפשך לטהר בלעדי תחזה סיבה מעוררת וכו', כי תזכור את בוראך והיה לך זכרו למשיב נפש מדרכי תולדות גוש עפר, ובכך עריה תיעור קשת מדע לישר הדורי טבעך, וביראת השם ואהבתו והבושה מלפניו תוסיף מעלה תמיד ותשקוד על ניקיון כפיך, וכרות רעיונים מורדים משרעפיך והיברו נושאי כלי נפשך, ובזכרה יוצרה תעדה עדיה ותכלול יופייה כמו שכתוב בה' יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל", עכ"ל.

ועוד פירש רבינו יונה בשער השלישי שם: "וחייב האדם להשתדל לקנות לנפשו תמיד ההנהגות המחויבות מן הזכירה, כמו היראה, והצניעות, וקישוט המחשבות, וטכסיס המידות, כי זרע הקודש ישיגו כל הנהגה נאוה והמעטירה בעליה מזכירת השם יתברך, כמו שנאמר בה' יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל", עכ"ל.

והיינו שהזכירה מחייבת את האדם, משפיעה עליו ומכריחה אותו להתנהג בהתנהגות אחרת וראויה, במה? בדברים שהזכיר רבינו יונה: 'היראה' - כדברי הרמ"א והרמב"ם במורה נבוכים, יראת העונש וגם יראת הרוממות, 'והצניעות' - בינו לבין עצמו גם זה מאותו הטעם שיש מי שרואה אותו, 'וקישוט המחשבות' - אפילו במחשבה בינו לבין עצמו, 'וטכסיס המידות' - התנהגות במידות טובות עם אנשים בין אדם לחברו.

כללו של דבר, על ידי זכירת הקב"ה אדם זוכר תמיד שיש למעלה מי שרואה איך אני מתנהג, מי שאני מחשיב אותו ואני מתבייש ממנו, זה לא יפה שהוא יראה אותי בהתנהגות שאינה ראויה כל כך, וממילא אני מוכרח להתנהג בצורה הכי עדינה מפני שאני מתבייש ממנו.

כיצד עושים זאת למעשה?

כבר סיפרתי לכם מה שמעתי מאחד שהיה מקורב מאד אל המשגיח רבי יחזקאל זצ"ל, ובבחרותו היה לומד בחברותא עם המשגיח, וביקשתי ממנו שיספר לי דבר מיוחד שראה על המשגיח, ומתחילה נשתמט מלומר, אך לאחר שחזרתי והפצרתי בו נענה ואמר, כי המשגיח היה חושב בכל רגע מה חובתי לעשות עכשיו, מה אני יכול ומה אני חייב לעשות עכשיו, וכל היום לא הסיח דעתו ממחשבה זאת.

עלינו לדעת כי האדם הוא משועבד - עבד להקב"ה, כי מהו שם השם אל"ף דל"ת? אדון הכל! אם הוא אדון אזי אני העבד, וכי רק אחרים הם עבדים ולא אני? ודאי גם אני העבד, והעבד חייב לעשות רצון אדוניו, ואם האדון לא יהיה מרוצה ממני - אוי ואבוי, אדון זהו כמו מלך ועבד, והלוואי שנזכה להיות בדרגת בנים, ומצינו שאמרו (תענית יט, א) על חוני המעגל